

GREV BİR HAK MIDİR?

Yazan: Prof. Dr. Muvaffak Akbay

“Que serait une humanité où la force brutale
tiendrait lieu de force morale et qui aurait perdu
avec le sens de la justice la notion de vérité?”
Henri Bergson

I. Grevin ve lockout'ın tarifi — II. Grevin mümeyyiz vasıfları — III. Grevin tarihçesi — IV. Grevin sebepleri — V. Grevin cemiyetin bünyesinde yaptığı tahripler — VI. Grev hakkının hukuk teorisi bakımından münakaşası — VII. Türkiyede grev hakkının tanınmasına cevaz var mıdır?

I. Grevin tarifi: Grev, muayyen bir muntakada veya iş yerinde çalışan bir işçi gurupunun, iş veren veya verenlerle aralarında tahaddüs eden bir ihtilâfı, iş mukavelesinin ahkâmından ayrı bir hal suretine bağlamak gayesiyle, önceden aralarında anlaşarak, işlerini tatil etmeleridir (1).

Lockout ise, iş verenlerin aynı şekilde hareketlerine ıtlak olunur (2).

Ekseri memleketlerin istatistiklerinde grevlerle lockoutlar birbirlerinden tefrik edilmemiş ve bunların her ikisi de “iş veya sanayi ihtilâfları” umumî tabiriyle ifade olunmuştur. Hatta bu tabirin, bazan greve veya lockout'a müncer olmayan nizalara da izafe edildiği variddir. Bu ademi tefrikin sebebi, vaki ihtilâfta işçilerle iş verenlerden hangi tarafın evvelden aralarında anlaşarak faaliyetin tatiline teşebbüs ettiklerinin tesbitinin ekseri ahvalde çok müşkül olmasıdır. B. A. D. in iş istatistiklerini tetkik edecek olursak 1881 - 1905 ve 1916 - 1921 seneleri arasındaki devrelerde (ki bu devrelerde grevlerle lockoutlar ayrı ayrı tesbit edilmiştir) lockoutlar umumî iş nizalarının sırasıyla % 4 ve % 3 ünü ifade ettiklerini görürüz (3).

Ancak, lockout'ların yüzdesinin ehemmiyetsiz oluşu, iş verenlerin kendi haklarını müdafaa sadedinde lockout'tan başka, meselâ işçiyi işin-

(1) ve (2) Encyclopediae of the Social Sciences. Vazı kanunumuzun tarifi için Bk. İş kanunu M. 73 ve 74.

(3) Encyclopediae of the Social Sciences.

den çıkarmak gibi, kuvvetli silâhlara sahip olmalarındandır. Bununla beraber, yine mevcut istatistikler göstermektedir ki, adetlerinin az olmasına rağmen lockout'ların tesir ettiği işçi adedinin vasatîsi, greviere iştirak eden işçi sayısının vasatîsinden fazladır ve bunların devam müddetleri ve tahripkâr tesirleri grevlerinkinden çok daha büyüktür.

II. Grevin mümeyyiz vasıfları: Grev hareketinin mümeyyiz vasıflarını aşağıdaki şekilde tesbit etmek mümkündür (4):

1 — İşçilerin çalışmayı tatil etmeleri lâzamdır. Bu itibarla bozuk veya yavaş iş görmek grev değildir.

2 — İşçilerde, çalışmayı tatil etmiş olmakla beraber, iş yerine bağlı kaldıkları fikri mevcut olmalıdır. Binaenaleyh işi büsbütün terk grev addedilmemektedir. Grev, muayyen veya gayri muayyen bir müddet için, fakat daima muvakkaten çalışmanın tatilidir.

Umumiyetle, grev yapan işçide, iş verenle arasındaki iş mukavelesine münafi hareket etmekle beraber, işçinin kendi malı olduğu ve grev sona erince o işi tekrar uhdesine almağa hakkı bulunduğu kanaati hâkimdir. İşçiye, bu vaziyetteki hukukî tezadı kabul ettirmek imkânsızdır. İşte, işçilerdeki bu kanaattir ki, aralarında grev hareketine iştirak etmeyenlere (5) karşı büyük bir husumet doğurur ve grevçileri grev yapmayanların da çalışmalarına mani olmağa sevk eder.

III. Grevin tarihçesi: Grevlere, çok eski tarihlerde rastlanmakla beraber, bunların sosyal tepkiler yapacak kadar ehemmiyet peyda etmeleri ancak büyük sanayiîm teessüsünden sonradır. Meselâ B. A. D. de 1881 yılından evvel grev ve lockout'ların sayısı 1491 adettir. Fakat, bunların yarısından fazlası 1880 senesinde vukua gelmiştir. Garbi Avrupada, modern manasında ve büyük çapta grevler, meselâ İtalyada 1878 yılında kaydedilmiş ve 1890 - 1900 arasındaki devrede artmıştır. İngilterede grev hakkı resmen 1824 de tanınmış olmakla beraber büyük mikyasta grevlere asrın ikinci yarısında rastlanır. Fransada 25 Mayıs 1864 tarihli kanun, o zamana kadar Fransız Ceza Kanununun 414 ve 416 ncı maddeleriyle bir suç olarak kabul edilen meslekî birlikler kurmak fiilini bir suç olmaktan çıkarmış ve bu suretle grev hakkını da zımnen tanımıştır (6). Bilhassa 21 Mart 1884 tarihli kanunla sendika kurmak hakkı res-

(4) Charlier (R. - E.) le droit constitutionnel de grève, dans Juris Classeur Périodique du 25 Nov. 1948, No. 48.

(5) Bunlara Fransızcada "les jaunes" İngilizcede "strike breakers" adı verilmektedir.

(6) Durand (P.) Traité de droit de travail, C. I, s. 106. Mignon (M.) L'élaboration légale et jurisprudentielle du droit de grève, dans Recueil Dalloz du 13 Octobre 1949. Duguit 1864 tarihli kanunun grevi zımnen tanıdığını kabul etmez. Ek. Traité de dr. cons. 2 éd., C. V, s. 184 - 185.

men kabul edilince, grev vasıtasına müracaat halleri gitgide çoğalmağa başlamıştır. O kadar ki, ikinci Cihan harbine tekaddüm eden yıllarda bu memleketteki grevler vahim bir hal aldığından hükümet bu yolda tedbirler ittihazına mecbur olmuştur.

Umumiyetle sendikalizmin inkişafı da grevlerin zuhurunda mühim bir unsur telâkki edilmektedir. Vakıa, bazı müellifler, sendikaların kuvvet bulmasıyla, grevlerin bilâkis azalmağa temayül ettiğini ileri sürmüşler ve bunun mucip sebepleri olarak da bir taraftan işçilerin bu suretle elde ettikleri iş verenle pazarlık etme veya müzakere etme kudretlerinin bu hareketin lüzumunu azalttığını, diğer taraftan da mesul işçi liderlerinin ve merkezî sendika organlarının fevrî hareketlere mani olmağa çalıştıklarını ileri sürmüşlerdir. Bu iddia, eğer grevlerin yegâne sebebi işçilerin hayat ve çalışma şartlarının islahı olsa idi makbul addedilebilirdi. Belki de, sırf meslekî endişelerle yapılan grevlerin adedi son yarım asır zarfında, sendikalizmin inkişafıyla makûsen mütenasip bir istikamet almıştır. Ancak, unutmamak lâzımdır ki, yine sendikalizmin inkişafı yeni bir tip grevin, siyasî grevin zuhuruna sebebiyet vermiş ve bilhassa ihtilâlcî sendikalizmin tesiriyle, Garp âleminde, umumî olarak grev yekûnu azalmak şöyle dursun, büyük mikyasta artmış ve vehamet kesbeylemiştir.

IV. Grevin sebepleri: Yukarıdaki tarifte de belirttiğimiz veçhile, grevin başhca sebebi işçilerin çalışma ve binnetice hayat şartlarının daha iyi olmasını arzu etmeleridir. Ezcümle, işçi yevmiyelerinin artması veya azalmasına mani olmak için, çalışma müddetinin yani iş gününün kısaltılması, iş yerindeki sıhhi şartların yerine getirilmesi veya işçilerden bir kısmının işten çıkarılmalarını protesto gibi sebeplerle grev hareketine tevessül olunur.

Ancak, zamanımızdaki grev hareketlerinde, bu meslekî gayelerin yanında ve hattâ ikinci Cihan harbinden sonra belki de onların üstünde, siyasî gayelerin de belirdiğini ve bu suretle, yeni bir sosyal görüşün tahakkuku uğrunda grevlerin vasıta olarak kullanıldığını görüyoruz. Fihakika, iki cihan savaşı arasındaki devrede ve ikinci Cihan savaşından bugüne kadar geçen zaman zarfında bilhassa Fransa'da vukua gelen grevlerin büyük bir ekseriyeti ihtilâlcî sendikalizm cereyanının tesiriyle veya Sovyet Rusya taraftarlığının ilhamıyla yapılmış tam manasıyla siyasî mahiyette grevlerdir.

Bilindiği veçhile, Fransada, ihtilâlcî sendikalizm, geçen asrın sununa doğru (1894 tarihli Nantes kongresinde) idealinin tahakkuku uğrunda umumî grev mefhumunu bir silâh olarak kabul etmiştir. Daha sonra, Georges Sorel, 1908 yılında negrettiği "Şiddet hakkında mülâhazalar"

adh eserinde umumî grevin kendisine mahsus bir teorisini ortaya atmıştır (7). Bu cereyanın tesiriyle, grev, işçilerin çalışma ve binnetice hayat şartlarının ıslâhı gayesini, yani iktisadî mahiyetini kaybetmekte ve doğrudan doğruya cemiyetin siyasî nizamını değiştirmeye matuf bir cereyanın tahakkuku uğrunda kullanılacak bir silâh mahiyetini almaktadır (8).

Filhakika, ihtilâlcî sendikalistler, hakikî sosyalizmin ancak işçi diktatoryasının teessüsü ile kabil olabileceği hususunda klâsik manasında Marxisme ile birleşmekle beraber, bu diktatoryanın günün birinde, sermayenin gitgide mahdud ellerde toplanması yüzünden kendiliğinden, kaçınılmaz bir şekilde tahakkuk edeceği hususunda Marxisme ile hemfikir değildirlir. Onlara göre, büyük üstad Marx kapitalist cemiyetin kendi kendini mahvedeceğine ve onun yerini günün birinde sosyalist cemiyetin almasının mukadder olduğuna inanmakla hata etmiştir. "Büyük akşam" ın bir hakikat olabilmesi için işçi kitlelerinin pasif vaziyetten silkinip aktif vaziyete geçmeleri, sosyalist âlemin tahakkukunu ellerini kavuşturup bekleyecek yerde onu hazırlamaları lâzımdır. Böylelikle, sendikalar birer meslekî ve iktisadî teşekkül olmaktan çıkmakta ve sınıf şuurunu, kitle tesanüdünü takviye edecek siyasî selüller mahiyetini almaktadır. İşçiler, kapitalistlere karşı cephe alabilecek ve onlarla mücadele edebilecek kudreti ancak sendikalar halinde birleşmek suretiyle elde edebilirler. İşte, umumî grev de, bu suretle birleşen işçi kitlelerinin faaliyet vasıtası, ideallerinin tahakkukuna yarayacak bir "şiddet vasıtası", bir işçi silâhı olarak telâkki edilmektedir.

Ihtilâlcî sendikalistler bununla da kalmamakta, yani umumî grevi sadece bir faaliyet vasıtası olarak kabul ile de iktifa etmemektedirler. Onlara göre, umumî grevin terbiyevî bir hassası ve ahlâkî bir vasfı vardır. Terbiyevî hassası umumî grev mefhumunun işçide istihsalde emek unsurunun diğer bütün parazit unsurların fevkinde olduğu kanaatini doğurmasıdır. Umumî grev mefhumunun ahlâkî vasfına gelince, umumiyetle işçide bir taraftan tesanüt duygusunu, diğer taraftan mücadelecilik hassasını yaratmasıdır. Hülâsa, umumî grev mefhumu sayesinde işçi, emeğinin istihsal sahasındaki yüksek değerini idrâk edecek, kendisinde sınıf şuru uyanacak ve inkişaf edecek, cemiyet dahilindeki büyük kudretini anlayıp sosyalizmin tahakkuku için mücadele arzuları duyacaktır.

(7) Ek. Sorel, Réflexions sur la violence, 7 éd. Paris 1930, s. 177 ve devamı. Cazalis (E.) Syndicalisme ouvrier et évolution sociale, Paris 1925, s. 173 ve devamı, Akbay, Umumî Amme Hukuku Dersleri, Ankara 1948, C. I, s. 214 - 215.

(8) Mises (Ludwig von) Le socialisme, Paris 1938, s. 558.

Bu telâkki bilhassa G. Sorel'de en mütakâmil şeklini bulmuştur. Müellifin yukarıda adını zikrettiğimiz eserinde umumî grev mefhumuna hız verici bir inanç şeklinde bakılmaktadır. Nasıl, tarihte Beni İsrail'e bir gün bir mesihin gelip kendilerini felaha ulaştıracağı fikri hâlâ hızını kaybetmemiş bir kuvvet vermişse, nasıl, Romalılar, kendilerinin yer yüzüne hâkim olmalarının Allah'ın emri olduğuna inanmışlar ve bu inanç sayesinde muazzam imparatorluklarını kurup asırlar boyunca devam ettirmişlerse, nasıl, ilk hıristiyanlar İsanın yer yüzüne avdet edeceğine, ilk Protestanlar mezheplerinin hıristiyan âlemini islah eyleyeceğine, Fransada 1789 ihtilâlcileri ileri sürdükleri prensiplerin beşeriyet için nihai gaye olduğuna inanmışlarsa, umumî grev mefhumu da işçi kitleleri üzerinde aynı kamçılayıcı tesiri yapacak ve onları, birleşmeğe, teşkilâtlanmağa ve harekete sevk eylemeğe teşvik edecek bir unsur olacaktır.

İşte, doğrudan doğruya bugünkü devletin esaslarını değiştirmeye matuf bir cereyan olan ihtilâlcî sendikalizmin umumî grev mefhumunu gayesinin tahakkuku uğrunda başlıca vasıta telâkki etmesi, iktisadî mahiyette grevlerin yanında, işçilerin sendikalarının emriyle yaptıkları siyasî mahiyette grevlerin de yer alması neticesini doğurmuştur.

Bundan başka, bilhassa İkinci Dünya savaşından bu yana, işçi kitleleri üzerinde, sendikaların kilit mevkielelerini ele geçirmek suretiyle müessir olmak imkânını bulan bir takım komünist unsurların teşvikiyle, Amerikada, İngilterede ve Fransada Marshall yardımının işlenmesini sektedar etmek gayesiyle yapılan ve Sovyet Rusya taraftarlığından başka hiç bir gaye gütmeyen müteaddit grevleri ve sabotaj hâdiselerini de göz önünde bulundurmamak lâzımdır.

O halde, grev hakkında her hangi bir neticeye varmadan önce, sırf meslekî şartların islahı için yapılan iktisadî gayeli grevler yanında, siyasî gayeli grevlerin de mevcut olduğunu unutmamak doğru olur.

V. Grevin cemiyetin bünyesinde yaptığı tahripler: Siyasî mahiyetteki grevleri şimdilik bir tarafa bırakarak sırf iktisadî bir gaye güden, yani sırf işçinin çalışma şartlarının islahı için tevessül edilen grevleri ele alalım. Bu kabil grevlerin dahi cemiyetin iktisadî bünyesindeki tahripkâr tesirlerinin grev hareketi muvaffak olduğu takdirde işçi kitlelerinin elde edeceği menfaatle mukayese edilemeyecek derecede büyük olduğunu görürüz.

Filhakika, grev, işçilerle iş verenler arasındaki ihtilâfların muslihane ve hukukî yollarla halledilecek yerde zora, kuvvete, tazyika, şiddete müracaatla çözülmek istenmesidir. Bir hukukçu göziyle grev aslâ bir hukukî "usul" olarak telâkki edilemez. Bu, kuvvetin hak yarattığı bir mücadele, hatta bir harp halidir. Öyle bir harp ki, kendi çapına kıyasen

tahripkâr hassası müthiştir ve neticede galip tarafta mağlûp taraf gibi, uzun müddet mücadelenin mazarratını görmekte devam ederler.

Grev, her şeyden evvel, istihsalı durdurması bakımından iktisadî hayatı rahnedar eder. Birleşik Amerikada ve Avrupa memleketlerinde grevler yüzünden kaybedilen iş günleri hakkındaki istatistikler, medeniyetin ve dünya refahının iş ihtilâflarının muslihane halledilememesi yüzünden ne büyük kayıplara maruz kaldığını açıkça göstermektedir (9). Bunun neticesi, bilhassa zarurî ihtiyaç maddelerinde, kaybolan iş saatleri yüzünden istihsal azalacak, istihsalın azalması fiyatların yükselmesini mucip olacak ve bu keyfiyet de işçinin yeni zam taleplerine ve binnetice yeni grevlere yol açacaktır. Bu yeni grevlerin istihsalın daha fazla azalmasını ve fiyatların daha yükseklerle çıkmasını intaç edeceğini ve böylelikle sonu hüsrân olan bir fasit daireye girilmiş olacağını izaha lüzum yoktur. Durumu kısa ve veciz bir formülle ifade etmek lâzım gelirse: "Grev, grevin anasıdır" denilebilir. Grevin piyasada yaratacağı emniyetsizliğin iş hacmi üzerindeki menfi tesirleri de ayrıca üzerinde durulacak kadar mühimdir.

Bundan başka, işçilerle iş verenlerden biri arasında başlangıçta mevzii olan ve bu itibarla halli müşkül olmayan bir ihtilâfı, grev hareketinin müşterek olması vasfı umumileştirir ve umumileştirdiği nisbette ihtilâf vahamet kesbeder. Bunun neticesi istihsalın, bazan hakikatan ehemmiyetsiz sebeplerden dolayı felce uğramasıdır.

Grev, grev yapan işçiler için de büyük zararlar tevhit eder. Çünkü bunlar, kendilerinin ve ailelerinin geçimlerine medar olacak kazançlarını kaybederler. Vakıa, sendika teşkilâtı kuvvetli olan memleketlerde grevciler sendikalarından grev tazminatı alırlarsa da bu tazminat, umumiyetle onların yevmiyelerinden çok azdır ve ekseri ahvalde uzun boylu devam edemez. Diğer taraftan, işsizlik işçilerin maneviyatına da tesir eder. Grevciler çalışmaktan mütevellit gururu ve nefislerine itimadını kaybederler (10). Asıl en mühlik olanı, grev psikolojisine göre grevci, grevin devam ettiği günlerde vatandaşlığının bütün vazifelerinden sıyrılarak, kendisini düşman sınıflarla karşı karşıya telâkki etmesi keyfiyetidir (11).

Diğer taraftan grev, üçüncü şahıslar, yani umumiyetle müstehlikler

(9) Bk. Woodbury (R. M.). L'incidence des conflits du travail, dans: Revue Internationale du travail; C. LX, s. 5, Déc. 1949. Yücebilgin (Y. Z.) La rémunération moderne du salariat, Thèse, Lausanne 1950. Rouast (André) et Duraud (Paul), Précis de législation industrielle, Paris 1948, s. 267.

(10) Charlier, op. cit.

(11) Nermi (M.). Grev olayları ve Türkiyemiz içinde. Çalışma Bakanlığı yayınları, sayı: 18.

için de çok fena neticeler tevhit eder. İstihsal azaldığı için fiyatlar yükselir. Bu vaziyet spekülâtörler ve gayri meşru kazanç avcılarını için bulunmaz bir fırsattır. Bunlar, grev bahanesinden bilistifade piyasadaki malların daha fazla nedret ve binnetice kıymet peyda etmesi için tedbirler alırlar.

Nihayet, grevin mazarratını bütün topluluk hisseder. Filhakika istihsalın azalması neticesinde ihracat düşer. Bu hâdise, dolayısıyla ithalâtın da azalmasına sebebiyet verir. Bütün bunların, milli paranın kıymetine menfi şekilde tesir edeceğinde şüphe yoktur.

VI. Grev hakkının hukuk teorisi bakımından münakaşası: Hukuk teorisi bakımından, işçinin grev yapmasının kendisine tanınması lâzım gelen bir hak teşkil eylemediği hususunda gerek klâsik gerekse yeni müelliflerin pek büyük bir ekseriyeti mütteliktedirler.

Ezcümle, modern klâsiklerden Esmein: "Grev, bir hak değil bir vakiydir" demektedir (12). Son seneler zarfında intişar eden kitaplarda da aynı fikrin müdafaasını buluyoruz. Filhakika, G. Burdeau Fransız Anayasasının dibacesine derç olunan grev hakkından bahsederken, bunun sırf siyasi sebeplerin neticesi olduğunu işaret etmektedir (13). Keza Durand ve Rouast da "Sınai hukuk" adlı eserlerinde: "Grev çok vahim bir vakiydir. Modern hukuk emek ile sermaye münasebetini âdil bir şekilde tesbit edecek yollar aramaktadır. İhtilâfların kuvvet istimali ile hallo olunması yerine muslihane yollara, uzlaşma ve tahkime gidilmektedir" demektedirler (14).

Klâsik ve yeni hukukçuların ayrıldıkları nokta, grev hakkı adı verilen bir hakkın nazarı bakımdan mevcut olmadığını isbat için dayandırları mucip sebeplerdir.

Filhakika, yirminci yüz yılın ilk yirmi beş yılında yetişmiş hukukçular, grev hakkını sadece çalışma hürriyeti ve mukavele serbestisi bakımlarından mütalâa etmekte ve bu yüzden bu hakkı reddetmek hususunda istinat eyledikleri mucip sebeplerin bir takım sosyal mülahazalar muvacehesinde müdafaaları imkânsızlaşmaktadır. Halbuki, modern müellifler, devlet müessesesinin ve sosyal hukukun son çeyrek asır zarfındaki inkişafını da nazarı itibara alan ve kanaatimize göre hakikaten cerh ve inkârı imkânsız bir takım delillerle nazarı sahada grev hakkı diye bir hakkın mevcudiyetinin isbat olunamayacağı keyfiyeti üzerinde durmaktadırlar.

(12) Esmein, Éléments de droit constitutionnel, Paris 1928, C. II, s. 612.

(13) Burdeau (Georges), Manuel de droit public, Paris 1948, s. 306.

(14) Rouast (André) et Durand (Paul) Précis de législation industrielle, Paris 1948, s. 267.

Filhakika, klâsiklerden ezciimle Léon Duguit büyük eserinin üçüncü ve beşinci ciltlerinde grev hakkından bahsetmekte ve beşinci ciltde bu bahse verdiği "sözde grev hakkı" serlevhasıyla grev hakkının tanınması aleyhtarını olduğunu belirtmekte isticial göstermektedir.

Müellife göre, grev taraftarları, hakikatta sınıf mücadelesi doktrini güden kimselerdir. Halbuki bu, yıkıcı, öldürücü, barbar ve her türlü medeniyet fikrinden uzak bir doktrindir. Ancak, cahil kitleler bunun farkında değildirler ve mütemadiyen kendilerine tekrarlanan bu grev hakkının mevcudiyetine inanmaktadırlar. Hiç şüphesiz "grev hakkı yoktur" demek iş ihtilâflarını ortadan kaldırmak için kâfi değildir. Eğer teşebbüs sahibini nasafet dahilinde bir ücret vermeğe zorlamak için müraacaat edilmişse grev manen meşru ve hukukî bakımdan müdafaa edilebilir bir mahiyet arzeder. Fakat haddi zatında grev hakkı diye bir şey yoktur ve grevin fevkattabî kudretine inanmaktaki "mystique" tarafı belirtmek lâzımdır. İş ihtilâflarının "kudsileşme" sinin önüne geçmek ve bu suretle bir takım kuvvet hareketlerine mani olmak gerektir (15).

Ancak, grevin bazı hallerde manen meşru ve hukukan müdafaa edilebilir olacağını işaret eden Duguit, ne yazık ki bu "bazı haller" üzerinde durmamış ve grev hakkının mevcut olmadığını isbat zammında çalışma hürriyeti ve mukavele serbestisi mefhumlarına istinat etmekle yetinmiştir.

Hakikaten, müellife göre, grev hakkının çalışma hürriyetinin bir neticesi olduğu iddiası yersizdir. Her vatandaşın çalışmak veya çalışmamak hakkı olduğu son derece yanlış bir fikirdir. Ferdin çalışmamak hakkı olduğu ferdiyetçi doktrinin azamî haddine vurdurulmuş telâkkisinin bir neticesidir. Halbuki, hürriyetin tesanütçü anlamında her hangi bir kimsenin boş durması ve cemiyeti faaliyetinin mahsulünden mahrum eylemesi kabul edilemez (16).

Duguit'ye göre, mukavele serbestisi fikri ile de grev hakkı mefhumu bağdaşamaz. Filhakika, bir iş mukavelesinin her iki tarafın serbest rızalarına müsteniden akdolunduğunu kabul edelim. Acaba işçinin, bu mukavelelenin ahkâmına münferiden veya aynı çalışma yerinde veya meslekte çalışan arkadaşlarıyla birlikte riayet etmemeğe hakkı var mıdır? Eğer işçinin böyle bir hakkı var ise, bu takdirde onun lehine hususî bir hak tanımak ve bunun adına da grev hakkı demek mümkün olur. Fakat müellif, tereddütsüz ve "kanaatinin bütün enerjisi ile" böyle bir hakkın mev-

(15) Duguit (Léon) *Traité de droit constitutionnel*, Paris 1928, 2^e éd., C. V. s. 178 - 179.

(16) Duguit, *op. cit.*, C. III. s. 223, 595. C. V. s. 181.

cut olmadığını, olamayacağını, olmaması lâzım geldiğini, hiç bir zaman mevcut olmadığını ve 1864 tarihli kanunu çıkaran vazu kanunun fikrinde de böyle bir mefhumun ademi mevcudiyetini iddia etmektedir. Ona göre, ortada sadece serbest mukavele yapmak hakkı vardır ki bunun mefhumu muhalifinden mukavele yapmamak hakkı da istidlâl olunabilir.

Müellif, bu izahlardan sonra, dikkatini doğrudan doğruya iş mukavelesi üzerine teksif etmekte ve bir takım değişik vaziyetleri derpiş eylemektedir. Gerçekten, eğer iş mukavelesi gündelik ise iş günü nihayetinde kendiliğinden (ipso facto) hitam bulur ve işçinin çalışmaya mecbur olabilmesi için ertesi günü yeni bir mukavele akdedilmesi lâzımdır. Bu itibarla, işçi, her gün çalışmakta devamı kabul edip etmemekte serbesttir ve yine bu takdirde aynı işte veya teşebbüste çalışan işçilerin aralarında anlaşarak, birleşerek hep birlikte o zamana kadar mevcut olan iş şartlarını kabul etmemeğe ve daha iyi şartlar talep etmeğe hakları vardır. Ancak, bu suretle istimal olunan hak, grev hakkı değil mukavele serbestisidir.

Eğer iş mukavelesi muayyen bir müddet için (meselâ bir yıl için) akd olunmuşsa, bu takdirde, münferiden veya müctemian işçilerin çalışmaktan imtinaları serbest rızalarıyla akdettikleri bir mukavele ahkâmına riayetsizlik olur. Burada, üzerinde durulacak cihet işçinin çalışmaması keyfiyetinin iş akdini ortadan kaldırıp kaldırmamasından ziyade, işçinin kendi serbest rızasına müsteniden münakit iş mukavelesine münafi harekete hakkı olup olmadığıdır. İmdi, müellife göre, hüsnüniyet sahibi hiç kimse serbest rızaya istinat eyleyen bir mukavele ahkâmına riayet etmemenin hakkı olduğu iddiasında bulunamaz (17). Şüphesiz, işçiler grev yaptıkları zaman, ortada gayet vahim bir sosyal hâdisе vardır ki, ne hukukçu, ne iktisatçı, ne de iktidarda bulunan kimseler bunu inkâr edemezler. Fakat bu, bir sosyal harp vakiasıdır. Bir hukukî vaziyet (Situation de droit) değildir. Ortalığı yatıştırmağa ve ihtilâfı tahkim veya uzlaşma ile halle çalışmak lâzımdır. Fakat işçilerin, bu takdirde bir hakkı istimal eyledikleri iddiası yanlıştır. Çünkü bu takdirde işçiler kendi yaptıkları bir mukavele ahkâmına aykırı hareket etmektedirler.

Eğer bilâ müddet bir iş mukavelesi yapılmışsa, bu takdirde bir grev hakkının mevcut olduğu iddia edilmiştir. Bu iddia da yanlıştır. Bilâ müddet yapılan iş mukavelelerinde tarafeynin ancak mukaveleyi fesih hakları bulunabilir. Ancak, şayet fesih için mukavelede musarrah mehillere riayet olunmamışsa veya makul bir fesih sebebi mevcut değilse mukaveleye riayet etmeyen taraf aleyhine zarar ve ziyan talep edilebilir. Bu iti-

(17) Duguît, op. cit., C. V, s. 186.

barla, ortada yine bir mukavele serbestisi vardır, bir grev hakkı yoktur (18).

Hülâsa, Duguit'ye göre, grev sadece fiili bir vakiadır, bir mücadeledir; ve hukuk fiili vakıalar muvacehesinde ve mücadelenin başladığı yerde durur (19).

Görülüyor ki, üstad, grev hakkının mevcut olmadığı hususunu isbatta başlıca delil olarak mukavele serbestisini ele almış ve serbest rızaya müsteniden akdolunacak mukaveler ahkâmının her iki taraf için de riayeti mecburi olduğu kaziyesine istinat etmiştir. Vakıa, izahlarının bir yerinde, yukarıda da işaret etmiş olduğumuz vechile, "bazı haller" de grevin ahlâkan makbul ve hukukan müdafaası mümkün olabileceğini işaret etmiş ise de, bu nokta üzerinde kâfi derecede durmamıştır. Halbuki, meselenin en mühim cihetini bu "bazı haller" teşkil etmektedir ve grev hakkının katiyetle reddedilebilmesi için bu "bazı haller" de dahi grev hakkının tanınmasının modern hukuk ve devlet fikri ile gayri kabili telif olduğunu belirtmek lâzımdır.

Filhakika, iktisadi liberalizm rejiminde mukavele serbestisi hakkı, hatta sendikalar halinde teşkilâtlanmış bir işçi kitleleri için dahi büyük bir kıymet arz etmekten uzaktır. Zira, işçinin karşısında sermayedarlarda teşkilâthdurlar ve bundan başka, ellerinde, sermaye gibi büyük bir müdafaa silâhı vardır. Bu itibarla, gayri müsavi kuvvette olan iki taraf arasında mukavele serbestisi ekseriya içi boş bir mefhumdan ibaret kalmış ve patronlar tarafından işçilerin tahammülfersa bir tazyik altında bulundurulmalarına mani olamamıştır. Bir tarafın çalışmak hususunda duyduğu âcil zaruret karşısında diğer tarafın iş vermekte istigna gösterilmesi ekseri ahvalde, işçileri çok fena çalışma şartlarını ister istemez kabul mecburiyetinde bırakmıştır. Unutmamak lâzımdır ki grevler, Garp demokrasilerinde liberalizmin hâkim bulunduğu devirlerde işçinin hayat şartlarını ıslahta büyük rol oynamışlardır. Bugünkü sosyal mevzuatın büyük bir ekseriyeti işçilerin patronlara karşı giriştikleri uzun ve çok ıztırâplı mücadelelerin mahsulüdür. Zira, grevlerin daima işçilerin lehine neticelenmiş olduğunu zannetmemelidir. Bu devirde, bir çok grevler patronların mukavemeti karşısında akim kalmış ve bunun neticesi olarak işçi sınıfının sefaleti şiddetlenmiştir. İşçilerin hayat şartlarına devamlı ıslahat getiren bazı grevler ise, işçilere pek büyük fedakârlıklara mal olmuştur. Patron mücadeleyi terk ettiği zaman ekseriya işçiler de mukavemetlerinin sonuna gelmiş bulunmuşlardır. İşte, bu kahramanlık devrinin ha-

(18) Duguit, op. cit., C. V, s. 189.

(19) Duguit, op. cit., C. V. s. 190.

tırası, el'ân canlılığını muhafaza etmektedir. Bugün, işçi kitlelerinin "grev hakkına" romantik bir şekilde abgünlüklerinin izahı da budur (20).

Devletin emek - sermaye münasebetlerinde bir seyirci vaziyetinde bulunması neticesinde iktisadî sahada hakkın kuvvetli olduğu prensibi hükümferma olmuştur. Bu vaziyet karşısında devlet işçilere şahsî zaafalarını aralarında birleşmek suretiyle telâfi etmek hakkını ve sermayenin tahakkümüne mukabil yegâne silâh olan grev yapmak imkânını teslim etmek mecburiyetinde idi. Bilhassa demokratik rejime tabi bir devlet için bunun zarureti aşikârdır. Çünkü, demokraside muayyen bir sosyal müsavata ihtiyaç vardır. Sermayenin muazzam kudreti karşısında bir muvazene tesisi ancak işçilere grev hakkının tanınmasıyla mümkündür. Aksi takdirde er veya geç, fakat muhakkak surette sermayedar sınıfın siyasi kudreti ele geçireceğinde şüphe olamazdı. Bu bakımdan liberal rejimde, grev hakkının tanınmasına demokrasi fikrinin bir hatvesi olarak bakılabilir. Böyle bir rejimde, devlet, grevler karşısında tarafsızlığını muhafaza etmek, müdahalelerden kaçınmak ve sadece âmme nizamının ihlâline ve şiddet istimaline mani olmakla mükelleftir (21).

Hülâsa, liberal rejimde, grev hakkının ademi mevcudiyeti "mukavele serbestisi" fikri ile izah olunamaz. Bilâkis, fiilî bir kuvvet olan sermaye karşısında diğer bir fiilî kuvvet olan grev imkânını işçilere tanımak bir siyasi muvazene unsurudur. Başka bir söyleyiş şekliyle, liberal rejimde modern manasında sosyal ve iktisadî hukuk natamamdır. Böyle olunca, devlet camiasında bir sınıfın diğer sınıfı tazyik ve istismar etmesinin veya bu iki sınıf arasında dahilî harp çıkmasının önüne geçmek için istismar edilen sınıfa kendini grev silâhına müracaatla koruma imkânının bağışlanması zarurî olmuştur. Fakat, hatta liberal rejimde, nazari bakımdan, nasıl sermayeye işçileri tazyik ve istismar etmek bir hak olarak tanınmaz idiyse, grevin de, yine nazari bakımdan bir hak olarak işçi sınıfına tanınması hukukan izah edilemez. Sermaye ve grev, birbirleriyle çarpışan iki fiilî kudrettir ve ortadaki hukuk boşluğunu "Vacuum juris" i bu iki fiilî kudret arasındaki muvazene kapatmağa çalışmıştır. Bir kelime ile, tedbir siyasidir, zamanına göre lüzumludur, hattâ zaruridir fakat asla, liberal rejimde dahi, hukukî değildir. Nasıl, devletler umumî hukukunda, muslihane anlaşmanın akim kaldığı yerde harbe müracaat etmek keyfiyetine bir fiilî zaruret olarak bakılmış ve buna tahammül gösterilmişse, fakat buna rağmen harp, nazari bakımdan dai-

(20) Morange (Georges), Les grèves et l'Etat, dans Recueil Dalloz du 24 Juillet 1947.

(21) Morange, op. cit.

ma hukuk dışı bir mahiyet arzemişse, ve nasıl devletlerarası hukukun inkişafı harp halini ortadan kaldırmağa matuf bulunmuşsa, iç hukukta da grev, hukukun bir çarei hal bulamadığı, bulmak için henüz kâfi derecede inkişaf etmediği ihtilâfların hallinde, fiili bir müdafaa vasıtası olarak ele alınmıştır. Ancak, bugün vaziyet büsbütün değişmiştir. Bugün, dünyanın hemen hiç bir yerinde tam manasıyle liberalizm kalmamıştır. Devletin iktisadî sahaya müdahalesi az veya çok hemen her memlekette mevcuttur. İktisadî faaliyet zamanımızda eskiden olduğu gibi tamamen hususî teşebbüslere terk edilmiş olmaktan uzaktır. Devlet, bu faaliyetin ana prensiplerini, hatta bazan hurda teferruatını bizzat tesbit eder. Bu meyanda, emek - sermaye münasebetleri de umumiyet itibariyle devlet tarafından tanzim olunmaktadır. Bu vaziyet karşısında grev, doğrudan doğruya anayasa hukukuna ve demokratik prensiplere mugayir bir tarzı hareket manzarası arz eylemektedir.

Filhakika, profesör Morange'in de belirttiği vechile (22) bir memlekette parlamento ve hükümet, hayali bir mefhum olan millî iradenin değilse bile, millî ekseriyetin mümessilleri olarak telâkki olunur. Parlamento tarafından, usulüne uygun bir şekilde kabul edilmiş bir kanuna veya hükümet tarafından alınmış bir karara itaatsizlik, müsbet anayasa hukukuna muhalif olduğu gibi, demokratik ideolojiye de sığmayan bir harekettir. Devletin meşru organları tarafından alınmış bir kararın zorla değiştirilmesi için yapılacak her grev gayri meşru bir harekettir. İmdi, devletin iktisadî bünyesinde çeyrek asırdır vukua gelen derin değişiklikler neticesinde, sosyal ihtilâfların işçi sınıfıyla hususî şahıslar arasında değil, fakat aynı işçi sınıfıyla devlet arasında vaki olması gündün güne sıklaşmaktadır. Bütün bu çeşit sosyal ihtilâflarda grev tatbikına cevaz verilemez. Çünkü bu, doğrudan doğruya, devletin otoritesine karşı bir isyan olur. Hiç şüphesiz, bu kimselerin haklı bir takım mütalebeleri olabilir. Bu takdirde onları, hiç bir şey ihtilâflı noktaları devletin mümessilleri ile müzakere etmekten menedemez. Fakat mütalebat ne derece meşru olursa olsun, anlaşmaya varılamadığı takdirde, işçiler, müzakere ile halledemedikleri hususları müstereken çalışmayı terk etmek suretiyle vaki olacak cebir marifetiyle elde etmeğe yeltenemezler. Bu, yukarıda da belirttiğimiz vechile, millî ekseriyetin almış olduğu kararlara karşı tam manasıyle antidemokratik mahiyette bir isyan olur (23). İşçi azınlıkları tarafından parlamentonun veya hükümetin kararlarını tatbik etmemek için vaki olacak grev hareketlerine müsaade etmek demokratik

(22) Morange, op. cit.

(23) Morange, op. cit.

müesseseleri yıkmak ve onun yerine er veya geç ya bir sendikalar devleti kurmak veya daha muhtemel olarak her türlü diktatoryanın anası olan anarşiye gitmek demektir.

Böyle, esas itibariyle grev hakkından mahrum olması lâzım gelen vatandaşlar meyanında evvel emirde, devlet memurları yani âmme hizmetinin yürütülmesi işi ile doğrudan doğruya muvazzaf kimseler vardır (24).

Yine grev hakkı, her hangi bir hukukî münasebete müsteniden (mukaveleli memurlar, muvakkat memurlar, yardımcıları, müstehdemler ve saire) devlet tarafından çalıştırılan eşhasa da tanınmaz. Bu gibilerin devlet tarafından tanzim edilen çalışma şartlarının tadilini istemelerinden doğan ihtilâf çalışma şartlarının ıslâhını isteyen işçilerle bu ıslaha rıza göstermeyen patron arasında değil, fakat doğrudan doğruya işçilerle devlet arasındadır.

Demokratik prensibin sıhhatli bir tefsiri, hususî patronlarla işçiler arasında vaki bir anlaşmazlığın greve müracaatla halline, eğer teşebbüs umumî menfaata hadim, muntazam ve devamlı işlemesi bir çok vatandaş zümreleri için zarurî bir teşebbüs ise, yine cevaz vermez (25). Zira, bu gibi teşebbüslerde vaki olacak her grev yalnız patron üzerinde değil fakat bilhassa o teşebbüsten faydalananlar üzerinde bir tazyik vasıtası olacaktır. Halbuki, demokratik rejimlerde, mütalebatı ne kadar meşru olursa olsun, bir azınlığın hayat şartlarını ıslah etmeleri uğruna yüz binlerce vatandaşın sıkıntıya duçar olması, hatta bazan vahim zararlara maruz kalması hoş görülemez (26). O kadar ki, profesör Morange'e göre, hükümet, bu hususta kendisine sarahaten salâhiyet veren bir kanun metni bulunmasa dahi, umumî menfaata hadim bir âmme hizmetinin muntazam bir şekilde işlemesini temin için kuvvete müracaat ederse, yani grev hareketini cebir kullanarak akamete uğrattırsa bu hareketi meşru telakki eylemek lâzımdır. Çünkü, hatta en makbul menfaatlarını

(24) Charlier (R. E.), ya - t - il un droit de grève dans les services publics, juris classeur périodique du 30 Mars 1950 No. 13

(25) Morange, op. cit.

(26) Yukarıdaki mütalâalar o kadar yerindedir ki umumî efkârda grev aleyh-tarı tepkiler memurların grev yapmağa kalkışmalarıyla başlar. Herkes, hatta prensip itibariyle grev yapmağı talep eden devlet ajanları bile, devletin diğerlerine benzemeyen bir patron olduğunu anlamıştır. Bu münasebetle, memurların sık sık korkuluk gibi grevi mevzu bahis etmelerine mukabil pratikte nadiren ve daima kısa bir müddet için bu yola müracaat ettiklerini müşahede eylemek manidardır. Memur sendikaları daima grevin tehlikeli bir silâh olduğunu mensuplarına izah etmişlerdir. Bk. Morange, op. cit.

tahakkuk ettirmek için dahi olsa, bir azınlığın bütün topluluğu ızzar etmesine mani olmak hükümetin hakkı ve başlıca vazifesidir.

Fransada, vazı kanun devlet memurlarına grev yapmak hakkını tanımadığını sarahaten belirtmemiştir. Bununla beraber doktrin ve mahkeme içtihatları bu sükûtun memurların grevine mesaj olduğu şeklinde tefsirinin aleyhindedir (27). Filhakika Fransız idare hukukunun - hatta umumiyetle idare hukukunun - başlıca prensiplerinden biri: Amme hizmetlerinin durmadan devam etmesi kaidesidir (Winkell kararı). İşte, sosyal hayatın bu ana kaidesiyle memurlara veya bir amme hizmeti ifa eden teşebbüslerde çalışan işçilere grev hakkının tanınması keyfiyetinin birbiriyle telifine imkân yoktur. Kaldı ki, bir amme hizmetinin durmasının neticeleri, bizzat amme hizmetinin durması vakiasının arzettiği vehametten daha fazladır. Filhakika, devlet organlarının ve idari şeflerin otoritelerinin sarsılması, her türlü mülâhazaların fevkinde vazifelerini ifa etmekle mükellef olduklarına dair idare ajanlarındaki mevcut fikrin ortadan kalkması, idare olunanlara itaatsizlik misali vererek amme hizmetinin icabatına ehemmiyet vermemek zihniyetinin aşılması, idare olunanlarda devlet ajanlarına karşı doğacak itimatsızlık... bütün bunlar doğrudan doğruya devletin otoritesini sarsacak hususlardır (28).

İngilterede ve Amerikada da devlete karşı yapılacak grevlere mesaj yoktur. Memur grevleri, bu memleketlerde, hiç bir zaman meşru addedilmemiştir. Sovyet Rusyaya gelince, bilindiği gibi, bu memlekette hiç bir şekilde grev mümkün değildir. Buna mukabil, Garp demokrasilerinde grevin en har taraftarı hiç şüphesiz komünist partilerdir. Vakıa, bu vaziyet, bu memleketlerdeki diğer parti mensuplarının istihzalarını mucip olmakta ise de, hakikatta, iktisadî hayata ait bütün kararların devlet organları tarafından alındığı bir memleket için son derece normal telakki olunması gerektir.

Bu suretle, bugün, pozitif hukuklarında grev yapma imkânını işçi sınıfına tanımış memleketlerde dahi, grev, amme hizmeti ifa etmeyen hususî teşebbüslerde çalışan işçilere inhisar ettirilmekte ve ancak devletin müdahale etmeyip doğrudan doğruya işçilerle iş verenlerin kendi aralarında tesbit eyledikleri çalışma şartlarına müteallik ihtilâflara maksur olduğunda ittifak edilmektedir. İkinci dünya savaşı sonunda kabul edil-

(27) Mignon (Maxime), L'élaboration légale et jurisprudentielle du droit de grève, dans Recueil Dalloz du 13 octobre 1949. Waline (Marcel), La grève des agents des services publics, dans Revue du Droit Public No. 3 Juillet - Septembre 1950. Fransız Devlet Şurasının "Dehaene" kararı 7 Temmuz 1950. Bilhassa kanun-sözcüsü Gazier'in mütaleacıları calibi dikkattir.

(28) Charlier. op. cit.

mesi ve dibacesinde grev hakkını ihtiva eylemesi bakımından zihinlerde büyük tesir yaratan Fransız anayasası da grev hakkını ancak "bu hakkı tanzim eden kanunların çerçevesi dahilinde kullanılacağını" tasrih eyleyerek kabul etmiştir. Bugün, bütün Garp demokrasilerinde grev (tatbikattaki aşmalara ve taşmalara rağmen) pozitif hukuklarda, ancak böyle kayıt ve şartlar altında müracaat edilmesi caiz olan bir yoldur.

Şimdi şu suali sorabiliriz: Acaba, Garp demokrasilerindeki bugünkü fiili durumu, yani mahdut bir saha dahilinde grev hakkının işçiye tanınması keyfiyetini hukuk teorisi bakımından izah ve tasvip mümkün müdür? Kanaatimize göre, bu suale de menfi cevap vermek lâzımdır.

Filhakika, grev hakkının, hatta böyle dumura uğramış şeklinde dahi, mevzu hukukta mevcudiyetini, bugünkü devlet fikri ile izah imkânsızdır. Yukarıda da müteaddit defalar belirtildiği veçhile, grev, bir çok Garp memleketlerinde büyük işçi kitlelerinin sosyal islahat uğruna yapmış oldukları uzun ve kahramanca mücadelenin bir hatırası olarak muhafaza edilmektedir. Fransa gibi, yeni anayasalar tanzim eden devletlerde böyle bir hakkın pozitifleşmesi keyfiyetinin, ancak siyasi sebeplerle (hukukî değil) izah edilebileceğini, yine bu memleketlerin benam hukukçuları itiraf etmektedirler (29). Fransadaki ikinci kurucular meclisi, sol partilerin ekseriyet halinde buldukları bir meclis olmasına ve bu itibarla işçi ideolojisine son derece taraftar bulunmasına rağmen, grev hakkının istimalini işbu hakkı tanzim eden kanunların çerçevesiyle tahdit mecburiyetini duymuştur.

Devlet, bir hukukî düzen demektir; yani, insanlar arasındaki münasebetleri, bir taraftan hukukun gayesi olan adalet kıstasına, diğer taraftan içtimai nizama uygun olarak tanzime yarar. O halde, pozitif hukuk (devlet hukuku) vatandaşların birbirleriyle olan münasebetlerini bir takım kaidelere bağlayarak adaleti ve huzur ve sükûnu sağlamakla mükelleftir. Bu arada, vatandaşlar beyninde çıkacak ihtilâfların muslihane hal şekillerini tesbit eylemek de devletin başlıca fonksiyonudur. Hülâsa, siyasi nizamın esası, sebebi mevcudiyeti insanlar arasında sulh ve sükûnu âdilâne bir şekilde sağlamaktır. Bu itibarla devlet, devlet olarak kuvvetin hak yaratmasını kabul edemez. Halbuki, grev fiili bir vakiyettir, bir kuvvet tezahürüdür, bir nevi bizzat ihkaki haktır. İşte, her şeyden evvel bu bakımdan, pozitif hukuk manzumesi içinde grev hakkı hukuk fikrine yabancı ve aykırı bir mefhum olarak kalmağa mahkûmdur. Bu iti-

(29) Morange: "Bu kabul keyfiyeti çok vahim bir hata olmuştur. Çünkü, bugün grev hakkı 50 yıl evveline nazaran çok daha az lüzumludur. Zira Fransada kapitalizm inhitat devresindedir" diyor. Op. cit.

barla grevi bir zaruret telâkki edip, mevzu hukuk sistemine hukuk ve devlet fikri ile telifi imkânsız bir mefhumu ithal edecek yerde, bir taraftan emek - sermaye münasebetlerinde vaki olacak her nevi ihtilâfları hukukî yollardan muslihane bir şekilde halletmek, diğer taraftan da sosyal hukuku daha fazla inkişaf ettirmek ve bazı müelliflerin üzerinde ehemmiyetle durdukları "iktisadî teşebbüslere demokratik zihniyeti sokmak" yani işçiyi de çalıştığı işte evvelâ onun entellektüel seviyesini yükseltmek suretiyle fikir ve daha sonra da söz sahibi kılmak suretiyle sermaye ile emek arasında hakikî ve tam bir işbirliği kurmak (30) ve böylelikle işçi sınıfındaki memnuniyetsizliklerin izalesi çarelerini araştırmak, belki sol romantizme muhalif, fakat son derece makul, yerinde, hukukî ve medenî bir hareket olur. Eğer işçiye, çalıştığı iş yerinin istihsal ettiği mal ve bu malın milletin iktisadî hayatındaki yeri hakkında malûmat verilirse, eğer işçiye, kendisinin umumî millî istihsal bünyesindeki mevkiî ve vazifesi anlatılırsa, belki işin yeknesak ve biktırıcı vasfı ortadan kalkmaz amma, ona, topluluğa faydalı bir iş gördüğü hissi aşılır, kendi sosyal ehemmiyetini idrâk eder ve netice itibariyle onda aynen bir askerinin veya bir grevcinin haleti ruhiyesi belirir. Yani, nasıl bir asker veya bir grevci katıldıkları mücadelenin heyeti umumiyesi hakkında fikir sahibi olmamakla beraber, muazzam bir eserin vücut bulmasına hizmet ettiklerine kani iseler ve hatta bu uğurda icabında canlarını feda ederlerse, aynı mâşerî heyecan, aynı feragat iktisadî teşebbüslerde çalışmakta olan işçilerde de belirir.

Hülâsa, bir silâh, filî bir vasıta, bir kuvvet tezahürü olan greve bir türlü üzerine uymayan hukukî kisveler giydirmeye çalışacak ve tıpkı feodalite devrinin derebeyleri arasında haklıyı haksızdan tefrik için müracaat edilen hususî harplere benzer bir mücadeleyi bir esas teşkilât hukuku müessesesi şekline sokacak yerde, iş hukukunun, sosyal hukukun inkişafını sağlamağa ve işçiyi gerek mensup olduğu istihsal kolu gerekse bizzat kendi mukadderatı üzerinde söz sahibi kılmağa gayret etmek evlâdır.

Grev hakkının, hatta doğrudan doğruya hususî sermayedarlar ile işçiler arasında vukubulacak ihtilâflar sektörüne maksur olmak üzere tanınmasının bir diğer mahzuru da bu silâhın son derece muzır ve tehlikeli oluşudur. Grevin, bizzat grevi yapan işçiler de dahil bütün bir cemiyeti ne büyük zararlara duçar ettiği üzerinde yukarıda uzun boylu durduk. Bu iktisadî zararlara bir de siyasî grevlerin tevliit eylediği huzursuzluğu da ilâve etmek lâzımdır. Son cihan harbinden sonra, Garp de-

(30) Yücebilgin, op. cit., s. 162.

mokrasilerinde vukua gelen grevlerin pek büyük bir kısmının siyasi maksatlara matuf olduğu herkesçe malûmdur. Greve müsaade etmek, işçi ideolojisini emperyalist emelleri uğruna bir ökse gibi kullanan ve sınaî kargaşahklar çıkarmak suretiyle diğer devletlerin iç işlerine müdahaleyi âdet edinen bir devletin bu kabil faaliyetini kolaylaştırmaktan başka bir mana ifade etmez. Hiç şüphesiz, iktisadî grevlerle siyasi grevlerin birbirinden tefrik edilebileceği ve birincilere mesaj verilirken ikincilerin şiddetle menedilebileceği öne sürülebilir. Açıkak, ne yazık ki, ekseri ahvalde bu iki nevi grevi birbirinden ayırt etmek pek kolay değildir, hatta bazı hallerde imkânsızdır. Zira, umumiyetle, "iktisadî" ile "siyasi" birbirine mezc olmuş bir şekilde belirir. Meselâ işçiler, dahilî veya haricî umumî mahiyette bir politikanın paranın kıymetine tesiri vasıtasıyla ücretleri üzerindeki tepkilerini ileri sürerek bu politikaya müdahale hakkını kendilerinde bulabilirler (31).

Kanaatimize göre, grev sosyal bünyenin Garp demokrasilerinde hâlâ tam manasiyle tedavi edilememiş bir hastalığıdır. Medenî ve hukukî tekâmül her türlü grevin ortadan kaldırılması yolundadır. Fakat, hemen ilâve edelim ki, bu memnuiyetin yerinde, haklı, faydalı ve kabili tatbik olabilmesi için grev yapmak lüzum ve ihtiyacının izalesi şarttır. Kanaatımız odur ki, grevi bir hak olarak kabul etmekten ise bu ihtiyacı, yani grevin sebeplerini yok etmeğe çalışmak daha doğru bir harekettir.

VII. Türkiyede grev hakkının tanınmasına cevaz var mıdır? Bu suale kısaca: Hayır cevabını vermek lâzımdır. Filhakika grevin yukarıda tafsil ettiğimiz umumî mahiyette mahzurlarına zamimeten, Türkiyeye mahsus olarak aşağıdaki mahzurları ileri sürmek mümkündür (32):

1 — Türkiyede grev hakkının kabul edilmesinin işçi bakımından hiç bir pratik kıymeti yoktur. Çünkü memleketimizde istihsal organlarının mühim bir kısmı devletin elindedir. Grev, her memlekette olduğu gibi (kabul edildiği takdirde) bizde de, devlet işçisine memnu olacağına göre, böyle bir imkândan ancak hususî teşebbüs sektöründe çalışanlar istifade edebileceklerdir. Bunların miktarının, (esasen umumî nüfusun pek cüzi bir kısmını teşkil eden işçi kitlesine nisbeten de) çok az olduğundan kat'an nazar, unutmamak lâzımdır ki, grev yapabilmek için işçilerin sendika halinde bir araya gelmiş bulunmaları ve bu sendikaların işçilere grev günlerine mahsus olmak üzere işsizlik rantı sağlayabilmesi lâzımdır. Türkiyede ise, henüz işçi sınıfı tam manasiyle taazzuv etmemiştir. Mevcut sendikalar bir grev hareketini besleyebilecek durumda

(31) Charlier (R. - E.) Le droit constitutionnel et la grève.

(32) Bk. Grev olayları ve Türkiyemiz.

olmaktan çok uzaktır. İşçide mesleki tesanüt hissi pek sönüktür. Bu vaziyette tanınacak bir grev hakkı ölü doğmağa mahkûmdur. Ondan evvel, hakiki ve selim manasında sendikalizmin gelişmesini sağlamağa ve sendikaları partilerin mütekabil tesirlerinden kurtararak hakiki birer mesleki birlik haline sokmağa çalışmak işçi menfaatlerine çok daha uygundur.

2 — Memleketimizde işçi sınıfının tam manasiyle taazzuv etmemiş oluşu diğer bir bakımdan grev hakkının tanınmasını son derece mühlik kılar. Hakikaten, bu takdirde kanun vaznı, kendi eliyle, teşkilatsız ve binaenaleyh mesuliyetsiz bir kitlenin eline korkunç bir silâh vermiş olacaktır. Türkiyede mazisi, siyasi karakteri herkesçe bilinen işçi liderleri yoktur. Böyle olunca grev silâhı, er geç, siyasi saiklerle hareket edecek olanların eline geçmeğe mahkûmdur. Memleketimizin coğrafi vaziyeti ise bu fantaziye müsait değildir. Devletin birinci vazifesi kendi varlığını korumak ve idame ettirmektir.

3 — Türkiyede istihsal mekanizması son derece iptidaidir. Sanayide maliyet fiyatlarımız dünya maliyet fiyatlarına nisbetle korkunç derecede yüksektir. Bu maliyet fiyatına bir de grevler (ve binnetice tabiatıyla lockout'lar) yüzünden heder olacak iş saatlerinin ağır yükünü yüklemek milli iktisadiyatımızı boğmak demek olur.

4 — Grev müessesesi, yukarıda da belirttiğimiz veçhile, sosyal gâyesi bakımından tarihi ve hukuki seyrini tamamlamış, modası geçmiş bir müessesedir. İkinci Cihan savaşından sonra kabul edilen bir takım anayasalarda bu hakkın pozitifleşmiş olmasının ilmi ve hukuki bir şekilde izahını yapmak imkânsızdır. Bunun, o memleketlerde teşekkül eden kurucular meclislerine hakim olan siyasi cereyanların neticesi bulunduğunda yine o memleketlerin hukukçuları müttefiktirler. Hakikatta, dünyanın her tarafında, günden güne grevin tahdidi ve hatta büsbütün ortadan kaldırılması yoluna gidilmektedir. Bu itibarla, bugün grev hakkını tanımak dünya gidisinin tersine bir yol takip etmek olur. Bizim, bugünkü Garp demokrasilerinin bünyelerinden atmağa uğraştıkları marazi, sırf onlara benzemek hevesiyle ve kendi arzumuzla milli bünyemize sirayet ettirmemiz, kanaatimizce sadece bir taklitçilik olarak vasıflandırılabilir.

5 — Demokrasi bir sınıf mücadelesi demek değil milli ekseriyetin iradesinin hükümranlığı demektir. Halbuki grev, sadece bir sınıf mücadelesi silâhıdır. Grevi kabul etmek milli menfaatlerin üzerine sınıf kavgasını ve sınıf menfaatlerini çıkarmak, halk idaresi yerine zümre tahakkümünü getirmek demektir. Halbuki memleketimiz için temenni edilecek şey, değil zümre tahakkümünü, hatta ekseriyetin dahi gayri hu-

kuki tahakkümünü hiç bir zaman idrâk etmemesidir. Zaten pek körpe ve o nisbette cılız olan iktisadî bünyemizi sarsacak yollar ihtiyar edilecek yerde, devletin işçi problemini hal yolunda, şimdiye kadar alınanlar yanında, yeni tedbirler almağa gayret etmesi daha uygun olur.

6 — Memleketimizde grev, bugün me'ri olan 3008 numaralı iş kanununun 73 üncü maddesi gereğince umumiyet itibariyle memnu ise de, işbu kanunun mütalâasından bu imkândan Türk işçisinin büsbütün mahrum edilmemiş bulunduğu anlaşılır. Filhakika, adı geçen kanuna göre, bir taraftan ihbarlı grev, diğer taraftan da iş kanununun ahkâmına tabi olmayan işçiler için grev yapmak imkânları vardır. Böyle olmakla beraber, bugüne kadar, işçiler tarafından ne grev yapılmış hatta ne de greve teşebbüs edilmiştir. Bu vaziyet de, Türkiyede grev hakkının tanınmasının hakikî bir ihtiyacı karşılamayacağına kâfi bir burhan telâkki edilebilir.

Bu mebhaste sözlerimizi bitirirken, meslekî vicdanımızın bize telkin ettiği derin bir kanaati tekrar etmeden geçemiyeceğiz: Devlet bir nizam fikri ifade eder ve bu itibarla fiilî bir vakıa, bir mücadele silâhı, bir kuvvet tezahürü olan grevi mevzu hukuka ithal edemez. Belki, siyasî zaruretler dolayısıyla greve "tahammül" gösterir. Grevi kabul etmek, vazu kanun için, bir takım ihtilâfları hukukî yollarla halletmekten aciz halini itiraf demektir. Eğer bazı Garp demokrasileri vazu kanunları bu itirafı istemeyerek yapmışlarsa vazu kanunumuzun onları taklit etmesi için, biz, ne teorik ne de pratik hiç bir sebep görmemekteyiz.